

EGYHÁZI ÉS TANÜGYI SZEMLE.

Az utóbbi szemlénkben jelzett szélcsendet az egyház terén megint háborgás váltotta fel, bebizonyítandó a mit régebb mondtunk, hogy egyfelől az egyház s másfelől az állam s haladó miveltetés közt megkezdődött nagy küzdelemben kisebb nagyobb szünetek lehetnek ugyan, de maga a küzdelem hosszu lesz, jut abból még a jövő nemzedéknek is.

Az újabb nagy jelentőségű egyházi események színhelyei most R ó m a és B é c s.

Mióta Róma Olaszország fővárosa s az olasz király székhelye lett, az ugynevezett garancia-törvények biztosították a pápának a római vatikánban függetlenségét és souverainitását. Szabad volt tennie a mit akart s a pápa élt is e fönségi jogával, nem egyszer kárhoztatta az olasz királyt, kormányt s törvényhozást, nem egyszer bocsátott ki oly rendeleteket a papsághoz, melyekben az állam törvényei tapodtattak. A pápának ezt szabad volt tennie. Az olasz kormány nagy kimélettel nézte ezeket, távol volt a Bismark-féle viszsatorló, kemény fellépéstől.

Mióta azonban a mérsékelt Mignetti-kormány bukásával a radikálisabb baloldali kormány jutott hatalomra, ez egy törvényjavaslatot terjesztett elő, „a lelkészek visszaéléseire“ vonatkozót, melyben az oly papok ellen, kik lelkészi teendőik körén kívül eső politikai izgatásokba elegyednek, a törvényt s állami intézvényeket nyilvánosan megtámadják, vagy oly egyházi rendeletet hirdetnek ki, melyekre az engedély megtagadtatott: pénz és fogságbeli büntetések szabhatnak. Az ultramontán sajtó s emberek szerint persze ez hallatlan merénylet volt a pápa s a papság szabadsága ellen; mert szerintök az állam függetlensége s biztonsága, a polgári szabadság csak másodrendű dolgok, előttök csak egy fődolog van, a pápa előtt leborulni s annak rabszolgaként engedelmeskedni, ha azt mondja is, hogy gyujtsd fel a mit az emberi ész századokon át nagyot és dicsőt alkotott, — ha azt mondja is, dúld fel hazád békéjét s vess átkos viszsza vonást nemzedet fiai közé.

A márczius 12-én tartott allocutioban maga a pápa is megszólalt. A kath. hatalmakhoz intézett eme irat szenvedélylyel,

haraggal, átkozódással van teli, nincs abban a krisztusi szeretetnek egy igéje sem. Azt mondja az allocutio: Már hét éve annak, hogy a mi világi hatalmunk bitorlói minden isteni s emberi jogot lábbal tapodnak; ünnepélyes szerződések esküjét megszegték, a pápai tartományokat fegyverrel elfoglalták s ez elvetemült tett által az egész egyházat fájdalommal töltötték el. A tettetett csalárd ígéretekre, melyeket ama szentségtelen napokban a bitorlók tettek a római pápa hatalmának szabad és csorbitatlan fentartására, a pápa akkor sem sokat adott, mert ismerte az elvetemült tanácsokat, melyek azon emberek sajátjai, kiket újításokra való törekvés és bűnös szövetség egyesít, s előre hirdette, hogy a szentségtelen invasio nem anynyira a pápa világi uralmának megszüntetésére, mint inkább az összes egyházi intézményeknek a világi hatalom elnyomása után könnyebben eszközölhető lerombolására, a szent szék tekintélyének felforgatására irányul. Az olasz törvényhozást a gonoszságok székhelyének nevezi. Nem fogunk — mondja — az ellenség elől hátrálni sehol sem, ha csak erőszakkal nem fogunk elüzetni, hogy így azt a keveset, a mi eddig még megmenthető volt, a rablók s azok támadásai ellen, kik mindent felforgatni akarnak, megvédjük. Isten egyháza Olaszországban erőszakot és üldöztetést szenved; Krisztus helytartójának se szabadsága nincs, sem hatalmát akadálytalanul teljesen nem használhatja. Aztán így szól: akarjuk, hogy mindenki nyilvánosan és ismételten elismerje, hogy mi a „placetum regium“-nak nevezett törvényt teljesen helytelenítjük és visszautasítjuk és kimondjuk az egész világ előtt, miszerint a törvény által maga az egyház isteni tekintélye sértetik meg s gátoltatik szabadságában stb.

Ilyen a pápai legújabb allocutio eleitől végig, kárhozható, kiengecsztelhetlen a király ellen, ország és szentesített törvények ellen, melyek neki megengedik ezen allocutiót is nyilván hirdetni. Azonban a világ már megszokta IX-ik Piustól az ily szenvedélyes kifakadásokat, melyek bizony kevéssé méltók a Krisztus helytartójához. Az események s a korszellem napirendre tértek már ily nemü elévült s eléggé megszokott praetensiók felett. Az aggastyán főpap keserőségei inkább részvétre, mint félelemre indítanak. Mhetünk tehát tovább mi is, csak anynyit jegyzünk meg, hogy bizony a placetum regium törvény volt nálunk eddig is s a lesz ezután is, bármit mondjon a pápa.

Róma különben új eseményeknek néz eleibe, mindegyre jönnek hírek az öreg pápa végelgyengüléséről, ájulásairól s ezzel kap-

csolatos előintézkedésekről. Irták, hogy a pápa már szabályozta az utódja megválasztására vonatkozó eljárást, sőt a megválasztandó bi-bornokot is kijelölte volna, hogy ezzel szemben a római kormány is óvintézkedéseket tett volna, stb.; de mi igaz mindezekből, nem lehet biztosan tudni, mert meglehetősen titokban tartják innen is túl is mind azt, a mi a pápa halála esetére mutat s történhetik.

Az elemi kényszer-oktatásról is törvény hozatott Olaszországban. Ez ott nagy fontosságú lépés a biztos és általános nép-cultura felé, mire Olaszországnak szabadsága s fejlődése érdekében nagy szüksége van. E szerint minden gyermek köteles elemi iskolába járni s ingyen részesül oktatásban. Feltűnő e törvények az a pontja, mely a vallástanítást kizárja az elemi iskolákból. Itt nincs helye ezen elv bővebb megvitatásának; sok mindent lehetne mellette és ellene felhozni; lehet, hogy az olasz viszonyok különösen igazolják azt; de mi részünkről sajnáljuk, ha egy ország külső okok miatt oda kényszerítetik, hogy a vallástanítás az elemi iskolákból kizárassék; mert nem tartjuk helyesnek, hogy midőn a gyermek az ő zsenge korában az első elemi ismeretek megtanulása végett iskolába jár, ott azt vegye észre, hogy a vallási dolgokra tanítani őt nem tartják szükségesnek. A jó iskolában nemcsak az értelem gyarapítása a cél, hanem a sziv képzése s az érzelmek nemesítése is, nemcsak az oktatás, hanem a nevelés is; s ezt a gyermekben a vallási eszmék s az azok által gerjesztett érzések egészíthetik ki. Hiszen tanulhat a gyermek az iskolán kívül is vallást; ámde lehetetlen, hogy jó befolyással legyen az reá, hogy a vallást nem ott, hol minden szükségesre tanítják, nem az iskolában tanulja, mert onnan az ki van zárva, mintha nem volna a vallás oly szükséges a gyermeknek, mint egyéb ismeret.

— Ausztriában két nevezetesebb esemény történt közelebről. Egyik a szükségbelj polg. házasságra vonatkozó törvényszakasz módosításának tárgyalása. Ugyanis 1868 óta fenn áll Ausztriában a szükségbeli polg. házasságról szóló törvényczikk, melynek akkor van helye, ha a lelkész a polgári törvényben nem foglalt akadályok miatt tagadná meg az özszeesketést. Egy 1870-ben hozott másik törvény pedig a felekezet nélküli házasságokról szól, melyeket a polgári hatóság köthet, csak olyanok közt, a kik egyik keresztény felekezethez sem tartoznak. A polgári törv. 64. §-sa ily házasságot keresztényeknek nem enged meg. Arról volt szó tehát, hogy ezen §. akként módosíttassék, hogy vallásra való tekintet nélkül lehessen szükségbeli polg. házasságot kötni.

A képviselőházban, habár nagy vita után, keresztül is ment e t.javaslat. A felsőházban febr. 19-én kezdődött meg felette a vita. A bécsi polgármester kimutatta, hogy az 1870 évi, fentebb jelzett novella alapján a bécsi tanács előtt 382 pár kelt össze, ezek közül 3 pár olyan, kik valamenynyien keresztények voltak előbb s csak a házasság alkalmából lettek felekezetenküliek; 379 pár pedig olyan, melyeknél az egyik fél előbb valamely keresztény felekezethez tartozott, a másik fél zsidó volt, egy esetben pedig mohamedán. Ennél fogva 392 eset közül 379 eset bizonyítja, hogy a polg. tvk. 64. §-sa úgy is kijátszatik; tehát jobb azt eltörölni, mint hogy alkalmul szolgáljon arra, hogy megkerülés által tétessék hatálytalanná. A polgármester hivatkozott arra is, hogy szent Monikának és szent Clotildnak is pogány férjeik voltak, s mégis úgy éltek együtt, hogy szentekké lettek.

Kutschker bécsi érsek kikelt a t.javaslat ellen, fejtegette, hogy keresztény és nem keresztény között benső, valódi közösség nem lehetséges. Ha az egyik fél — kivált a nép alsóbb rétegeiben — a szombatot, a másik a vasárnapot ünnepli, az egyik oly ételekkel táplálkozhatik, melyeket a másíknak megenni nem szabad, stb., hogyan képzelhető ott valódi életközösség, minőnek a házasságnak lennie kell. Az érsek azt is tagadja, hogy kilépett vagy áttért kath. papnak szabad lenne megházasodnia. S a mi legfeltűnőbb, ellenzi a katolikus és más keresztények közti vegyes házasságot is, mert — úgy mond — ez által a házasság felbonthatlanságának elve Ausztriában meg lenne döntve, a mi 400,000 protestánssal szemben 19 millió katolikusra nagy megalázás lenne. Clam-Gallas tábornagy pártolta az érseket abból az indokból, mert az ő kathol. érzelmeivel az előterjesztett t.javaslatot nem tudja megegyeztetni.

Hiában szóltak ezután többen a t.javaslat mellett, a legerősebb indokokat hozván fel a t.javaslat czélszerűsége és szüksége mellett, hogy a polg. házasság az egyedüli eszköz a béke fentartására az egyház és állam közt, a conflictusok csak ez által kerülhetők ki, hogy Franciaországban, Belgiumban, a rajnai német tartományokban, Bajorországban, tehát a legkatolikusabb államokban részben már a múlt század óta fennáll a kötelező polg. házasság, s ott ez által a vallási élet semmi hanyatlást nem szenvedett, mert 100 házaspár közül biztos adatok szerint 96 pár a polg. összekötés után egyházilag is megáldatja magát stb., — mind hiába, a t.javaslat pár szótöbbséggel a felsőházban megbukott. Ellene szavaztak nemcsak a szélső conservatívek, hanem a szélső liberalisok

is, utóbbiak azért, mert a tjavaslat csak félrendszabályt foglal magában, ők pedig teljes kötelező polg. házasságról szóló törvényt kívánnak, minek előterjesztésére kérik a kormányt. Így buktatták meg a szélsőségek a mérsékelt közép úton járó kormányának egy javaslatát, mely egy ideig a legégetőbb szükségen segített volna.

A másik jelentékeny egyh. esemény, mi Bécsben történt, az, hogy több, gr. Thun Leo-féle ultramontán feudalis uri ember egy nagy katolikus gyűlést hívott össze Bécsbe e hó végire. E gyűlés programjaul sokféle nevezetes dolog emlittetik, pl. határozni a sajtó, iskola, művészet, társadalom, katolikus élet és kath. politikai egyesületi működés minden ágaiában s minden kérdéseiben. A felhívás aláírói azzal kezdik, hogy a korszellem erővel arra törekszik, hogy minden keresztény intézményt romba döntson (mintha csak a római allocutio viszhangját hallanók), s hogy az emberiségnek (talán a feudo-clericalisoknak) legszentebb érdekei forognak veszélyben; a ker. jog s erkölcsi világregnd alapját bolygatják folytonosan. Tehát a nagy gyűlésnek ezen egyptomi csapások ellen kellene határozatokat hozni. E gyűlés összsejövételét egy levélben maga a pápa is buzgóan ajánlja s dicséri a kitűzött szent czélokat. A meghívás az osztrák-magyar monarchia katolikusaihoz van intézve, s ez az, a mi nekünk, magyaroknak különösen feltűnik.

Mit akarnak ezek az urak? Talán egy kis németországi valás-cultur harczot szeretnének éleszteni Ausztriában is, melynek elég kényes kérdése, elég gyenge oldala van azon kívül is? Talán egy Rómában készített szövevénynek egy szálát vették kezökbe? (Ez fatalis dolog volna). Vagy csak az a baj, hogy az alkotmányos aera alatt megunták ezek az urak a politikai tétlenséget, szerepelni kívánnának megint s az egyházi bajok firmája alatt keresik a rég elveszett básist, melyen megint talpra állhassanak? (Ez legvalószínűbb). Ám próbáljanak szerencsét a maguk módja szerint, ezzel most nem sok bajunk lehet. Azt azonban nem hagyhatjuk szó nélkül mi sem, hogy a magyar katolikusokat is be akarnák vonni a ligába. A magyar katolikusok elintézik a maguk dolgát külső segítség nélkül is; az egyházhoz való hű ragaszkodásuk mellett van bennök anynyi hazafui érzés is, mely megóvjá őket valami kalandos külső szövetkezéstől. Nem is látszik semmi jele annak, hogy a fennebbi felhívás nálunk viszhangra talált volna. Csak a „Magyar Állam“ ultra kath. lap buzgolkodott az osztrák urak felhívása mellett, miért sok évi első munkatársa, br. Jósika Kálmán, ott is hagyta

azt; a magyar sajtó pedig egyhangulag a legkeményebben kelt ki nevezett lap perversus eljárása ellen.

— Érdekesnek tartjuk Montalembert, a hirneves francia katolikus írónak egy közelebről nyilvánosságra jutott leveléből néhány sort közölni. E levelet a nagy nevű katolikus író halála előtt 5 héttel írta abból az okból, mert szemére hányták, hogy régebbi nézeteitől eltért. Montalembert tagadja ezt. „Hála az égnek — írja — soha sem gondoltam, irtam vagy mondtam valamit, mi a pápa személyes és elkülönített csalhatatlanságának, vagy a theocratiának, az egyház dictaturájának vagy Róma absolutismusának kedvezett volna. Most is, mint 1847-ben, kijelenti az állam és egyház viszonylagos incompetenciáját a maguk birodalmán kívül, a nélkül, hogy hozzá tenné, hogy kölcsönös függetlenségük tökéletes elkülönöztséget eredményezze. Azt mondta akkor, hogy a francia egyház meghalt, mert magát az állam szolgájává tevő. De miképen éledt fel újra? Nem vonakodom válaszolni, hogy a IX. Pius főpapsága alatti rendkívüli magatartásokra, gyalázatos és a józan ész, valamint az emberi nem becsületét meggyalázó doctrinákra. Nem mától, hanem 1852 óta harcol ő amaz utálatos politikai és vallási tévedések ellen, melyek e korbéli ultramontanizmusban öszpontosulnak. A legelismertebb csodálattal üdvözli az orleáni püspököt, a kinek volt bátorsága szembeállni a hizelgés, a csalárdság, a kétszínűség és szolgálalkúság árjával (az infallibilitás tanával), mely minket elnyeléssel fenyeget. Hála neki és hasonlóinak, a katolikus Franciaország nem fog sokkal Németország, Magyarország és Amerika megett maradni. Megvagyok győződve, hogy az ellenkező látszat daczára a kath. vallás, a nélkül, hogy dogmái fenséges változhatlanságában megtántorodnék, alkalmazkodni fog a modern társadalom elkerülhetetlen feltételeihez és mint mindig, az emberi nem nagy vigasza és világossága fog maradni. A nemes férfinak még több oka volna a keserűségre, ha ma élne s látná az ultramontanizmus folytonos erőlködéseit a korszellem világossága ellen.

— Franciaországban még mind tart az orthodox és liberalis protestánsok közt a keserű viszály. Amazok az állam segélyéből sem akarják részesíteni ezeket. Hiában, olyan az az orthodox keresztény szeretet, rideg, szűkkeblű; minthogy, szerinte, csak neki van igazsága, csak önmaga iránt ismer jogokat, másoktól még a levegőt is szeretné elvenni; ez az ő kegyessége. Egyébaránt a két prot. párt közti viszály az államsegély ügyében, most a francia kormány elébe került; majd csinál az igazságot a protestáns testvérek közt.

— Kell-e a bibliai csodákat az iskolában tanítani? e kérdés felett nálunk is nagy vita támadt a tiszántuli reformátusok közt. Kozma József, felső szabolcsi ref. esperes, azt találta kimondani, hogy a keresztény vallás örök dicsősége azokban a nagy és szent elvekben van, melyeket a Krisztus tanított; ezekre kellene tehát a vallásitanításban súlyt fektetni s nem a csodákra, melyek ama örök és szent elveknek nem szolgálnak erősítésére, inkább elhomályosítására. Persze, hogy e felett nagy lett a Dr. Heiszler urék keserősége Debrecenben; ha egy dunavidéki ref. lelkész mondana ilyent, az még hagyján, ott már rég nem tiszta a levegő; de egy tiszántuli ref. esperestől hallani ily eretnokséget, az már merénylet. Nő hallott is ezért a jó esperes ur kemény dolgokat, s utoljára azt kérdezték tőle, hogyan képes továbbra is megmaradni papi állomásán? A kérdéses vitába azonban mi itt nem ereszkedünk, mivel az nem tartozik e szemle körébe. Csak annyit jegyzünk meg a vita modora tekintetéből, hogy hát mi is valójában az a sokat hangoztatott protestáns lelkiismereti szabadság, ha egy lelkésznek valamely vallási pontra nézve talán mások nézetétől némileg eltérő, de becsületes meggyőződését kimondani nem szabad? Vajjon a véleményeket tisztázni, a tévedőt meggyőzni lehet-e azzal a csalhatatlanságot követelő s eltipró modorral? Mi az a lelkiismereti szabadság, ha moczcanni sem szabad egy prot. lelkész lelkiismeretének? Bizony csak olyan szabadság az, milyent a vaticanban mérnek.

— Megérdemli, hogy feljegyezzük azt is, hogy ámbár a pápa évenként egy-egy tuczat hibornokot szokott kinevezni, Haynald érsek maig sem kaphatta meg a bibor-palástot. Mint a lapok írták, a mult hóban történt kinevezéseknél is szóba hozatott, de a pápa és Simeoni cancellar ugy nyilatkoztak, hogy Haynaldnak nem kellett volna 1870-ben a csalhatatlansági dogma ellen beszélni; ezért nem kaphat bibornoki süveget. Bezzeg kap sok obscurus jezsuita, kiknek minden érdemök a szolgálai engedelmesség s alázatos hajlongás. E tulajdonságokkal szemben az iskoláknak, közmívelődésnek s egyéb nemes érdekeknek tett nagyszerű áldozatok s érdemek semmit se érnek. Igy mérik az embert a vaticában.

— Az ó-katholikusok Svájcban tetemesen gyarapodnak a genfi canton ama határozata következtében, mely a canton özszes kath. gyülekezeteit az ó-kath. egyházhoz tartozóknak jelentette ki. Svájcban most 55 gyülekezetük s 17 egyesületük van.

— Román Miron, gör. keleti román metropolita közelebbről egy főpásztori levelet bocsátott ki; a bölcs főpap egyebek közt szeretetteljesen inti hiveit, hogy óvakodjanak a szédelgő politikától, vessék el a separatisticus eszméket, tekintsék Magyarországot közös hazájoknak, a magyar népet testvérnek s nem ellenségnek, a románok így többre mehetnek, netaláni méltányos óhajaik könnyebben teljesülhetnek. Igaz hazafiság s valódi bölcsesség szólott e körlevélből, hatását bizonyosan meg is tette, habár a brassói s azután a kolozsvári román intelligencia (!) a körlevél politikai vonatkozásait nem osztotta, azok ellen felszólt s kijelentette, hogy „szeretett főpásztorunknak“ nem tartozhatik feladatához politikai irányt szabni hiveinek. . . . Bezzeg volt idő, mikor ama intelligencia zarándokolt N. Szebenbe a püspöki oraculumhoz politikai oktatásért. Most már — úgy látszik — nagykorunak tartja magát ama bizonyos intelligencia, saját lábán akar járni s magas politikát játszani. Bizony pedig jó lélekkel mondhatjuk, hogy elférne rajtuk főpásztoruk bölcs intése s jóakaró útmutatása. Testvériség a haza népei közt, kölcsönös egyetértésre törekvés: csak e jelszókban lehet üdv s egy boldogabb jövőnek biztos alapja a románokra nézve is.

— Végül jegyezzünk fel két emlékezetes ünnepélyt, melyeket a fővárosi tanítók február hóban tartottak. Egyik Pestalozzi, a népoktatás terén e nagy reformátor halálának 50 éves évfordulója alkalmára tartott ünnepély, — másik a Ratio educationis című iskolaügyi királyi rendelet kiadásának 100-ik évfordulójára tartott ünnepély. Ez utóbbi rendelettel szerveztetett először Mária Terézia által a népiskolák s tanítóképezdek ügye Magyarországon. E szervezet noha inkább csak a kath. iskolákra vonatkozott, mégis nagy lendületet adott az iskolák fejlődésének általában, mert fölébresztette a protestans hatóságokat is e téren a feszített tevékenységre, s így országos mozgalom keletkezett iskolák alapítására s rendezésére. Ezért a Ratio educationis méltán tekinthető egy oly alapkőnek, melylyel hazánkban megvettetett az iskolai élet korszerű, újabb fejlődésének alapja. Mint ily nagyfontosságú momentum méltó volt arra, hogy 100-dos évfordulója nálunk a tanítók s tanügybarátok körében megünnepeltessék. Sikerült is mind a két ünnepély, tartalmas és tanulságos előadások emelték e kegyeletes ünnepélyek értékét. Bizonyára nagy erkölcsi kötelességet teljesítenek azok, a kik oly emberek s tények emlékéért koronként felújítják, a kik s a melyek korszakot alkottak olykor közmívelődésünk mezején.

Bny.